

Dějepisná čítanka

KDDD PedF UK

PEDAGOGICKÁ
FAKULTA
Univerzita Karlova

ÚVODNÍ SLOVO

Dostáváte do ruky dějepisnou čítanku vytvořenou studenty Katedry dějin a didaktiky dějepisu Pedagogické fakulty UK Praha. Využijte všechny texty do výuky a budeme rádi za připomínky, doporučení a zpětnou vazbu.

Mgr. Tomáš Mikeska a studenti didaktického semináře KDDD PedF UK

vix poterant equiparare ¹⁾ armenta iumentorum. Aquae illic nimis perspicuae et ad humanos usus sanae; similiter et pisces, suaves et ad comedendum salubres. Mira res, et unde perpendere potes quam in alto aere ²⁾ haec pendeat ³⁾ regio, cum nulla peregrina hanc influat aqua, set quotquot amnes, parvi et immanes ex diversis montibus orti, a maiori aqua, quae dicitur Labe, recepti usque aquilonale fluunt in mare. Et quia haec ⁴⁾ regio tempore in illo intemptata iacebat aratro, et homo, qui temptaret, adhuc eam non intrarat, de fertilitate sive sterilitate eius magis placuit tacere, quam inexpertam ⁵⁾ rem dicere. Hās solitudines, quisquis fuit ille hominum, — incertum est, quot in animabus, — postquam intravit, quaerens loca humanis habitationibus oportuna, montes, vales, tesqua, tempe visu sagaci perlustravit, et ut reor, circa montem Rip ⁶⁾, inter duos fluvios, scilicet Ogram ⁷⁾ et Wlitavam ⁸⁾, primas posuit sedes, primas fundavit et aedes, et quos in humeris secum apportarat ⁹⁾, humi sisti penates gaudebat. Tunc senior, quem alii quasi dominum comitabantur, inter cetera suos sequaces sic affatur: O socii, non semel mecum graves labores ¹⁰⁾ per devia nemorum perpessi, sistite gradum, vestris penatibus litate libamen gratum, quorum opem ¹¹⁾ per mirificam hanc vobis olim fato praedestinatum tandem venistis ad patriam. Haec est illa, haec est illa terra ¹²⁾, quam saepe me ¹³⁾ vobis promississe memini, terra obnoxia nemini, feris et volatilibus referta, nectare mellis et lactis humida, et ut ipsi perspicitis, ad habitandum aere iocunda. Aquae ex omni parte copiosae, et ultra modum piscosae. Hic vobis nichil ¹⁴⁾ deerit, quia nullus vobis oberit ¹⁵⁾. Set cum haec talis, tam pulchra ac tanta regio in manibus vestris sit, cogitate aptum terrae nomen quod sit. Qui mox quasi ex divino commoniti oraculo: Et unde, inquiunt, melius vel aptius nomen inveniemus, quam quia ¹⁶⁾ tu o pa-

mohla wyrownati stáda koní. Wody tu welmi čistě a zdravě k užívaní lidskému. Také ryby chutné a k jídlu dobré. Diwná věc, a z čeho lze pováziti, wjak wysokém podněbí se wznáší tato krajina, že do ní newtéká žádná cizí woda, nýbrž což jest toků malých i welkých, z rozličných hor se prýstících, wšecky od wětší řeky, která slowe Labe, pojaty do sewerního tekau moře. A poněwadž ta země onoho času ležela nezkušena rádem, a člověk, jenž by zkusil, nebyl ještě do ní wešel, widělo se mi o úrodnosti neb neúrodnosti její raději pomlčeti, než řci něco, co nezvěděno. Do těchto pauští když wstoupil člověk, který to asi, neznámo o kolika duších, hledaje místa příhodná ku přibytkům lidským, hory, doly, pusté, ladné zrakem zpytawým přehlídl, a jak za to mám u hory Řípu mezi dvěma řekama, totiž Obří a Wltawau, prwní zarazil sídla, prwní také založil bydla, a dědky, jež na plecích s sebau přinesl, radostně na zemi postawil. Tehdy starosta, s nímž druží jako s pánem swým šli, mezi jiným takto promluwil k následownikům swým: O druhowé, kteří jste se mnau těžké práce přes neschůdné lesy zkusili, staňte a dědkům swým libau oběf wzdejte, jichž pomocí zázračnau konečně přišli jste do této vlasti dáwno wám osudem předurčené. Toť jest ona, toť jest ona země, kterou že jsem wám často slibowal pamatuji; země, která nikomu nenáleží, zwěře a ptactwa plná, sladkým medem a mlékem oplýwající, a jak sami spatřujete, ku přebýwání co do powětrnosti příjemná. Wody odewšad hojně a nad míru rybné. Zde nic wám nebude scházeti, neb nikdo wám nebude překázeti. Když wšak takowáto tak krásná a tak weliká země jest w rukau wašich, pomyslete, jaké by bylo příhodné jméno země. Kteříž hned, jako božím wnuknutím wzbuzení, prawili: A odkud bychom lepší nebo příhodnější jméno našli, než poněwadž ty otče sloweš Čech, nechať země slowe Čechy. Tehdy

¹⁾ equiparari 7; equipperare 6; equipparare 2; equippare opravěno w equippari, při čemž druhé p. dolo přetrženo k naznačení zkrácení A. — ²⁾ aethere 2b, ale nad tím nadepsáno aere. — ³⁾ penderat 7. — ⁴⁾ h. pendeat r. 5. — ⁵⁾ ineptam 4, 4a. — ⁶⁾ Rip 1; Rzip 2, 2b; Ryp 6. — ⁷⁾ Ogram 7; Oegrom 2aa. — ⁸⁾ Tak A. 1; Wltaum 3; Wlittavam 5; ostatní ruk. Wltaum. — ⁹⁾ aportarat A. — Virg. Aen. IV, 598. — ¹⁰⁾ dolores A. — ¹¹⁾ ope 2b, 4. — ¹²⁾ Haec est illa, illa t. 2b; hec est illa terra 6. — ¹³⁾ nemá 2aa. — ¹⁴⁾ nihit 1. — ¹⁵⁾ quia — oberit nemá 4a. — ¹⁶⁾ quod 2b.

Určeno pro 7. třídu ZŠ a první ročník SŠ. Pracovní list lze použít pro práci jednotlivce případně pro dvojce (dobrá zkušenost). Žákům stačí vytisknout pouze **str. 2** a otázky je vhodné buď vypsát na tabuli, nadiktovat nebo zahrnout do prezentace na PC.

Časová dotace: cca 25 minut

Otázky:

1. Urči stranu, kde je text napsán v latině.
2. V českém textu vyznač následující pasáže:
 - a) Jak se jmenuje velká řeka a do jakého úmoří patří?
 - b) Mezi kterými řekami se nachází hora Říp?
 - c) Jaký titul užíval vůdce kmene, který sem přišel?
 - d) Jak popisoval vůdce osudem předurčenou zemi, do které přivedl svůj lid?
 - e) Z jakého důvodu pojmenoval lid svoji zemi?
3. O jaké staré české pověsti text vypráví?
4. Najděte v latinském textu slova: **Labe, Ohře, Vltava, Říp, Voda, Med, Mléko.**
5. Které české slovo se píše stejně jako v latině.

STATUTA KONRÁDOVA¹

Ve jménu Svaté a nedílné trojice amen.

Otakar, který je také (jmenován) Přemysl, z boží milosti král Čechů, županům a všem urozeným i lidu (veřejnosti) brněnské oblasti navěky. Slušnosti odpovídá a přísluší královské výsosti i cti, aby všemi způsoby se dbalo a podporovalo, aby nikdo nebyl postihován proti řádu práva, nýbrž aby jednomu každému byla ještě práva nezkráceně zachována: dbalostí práva totiž se i udržuje čest a sláva na tomto světě i se od Boha dává duši odměna ve vlasti nebeské.

Čl. 12/ Zloději ať jsou trestáni rovným trestem jako jejich společníci a nadržovači.

Čl. 14-15/ Jsou-li tajně uzmuty některé věci, oděv nebo jiné takové, to ať se soudu neoznamuje, avšak je-li tajně uzmut býk nebo dobytče, to ať se soudu oznamuje. A když je někdo zraněn přicházeje z trhu nebo odjinud, to ať se soudu oznamuje.

Čl. 16/ Když je při krádeži nějaký urozený muž chycen a oběšen a nemá potomstvo, jeho nemovitosti spadnou na krále, i jestliže je někdo chycen při krádeži zjevné; jeho žena má třetinu.

Čl. 18/ Kdyby někdo neměl syny nebo syna a měl dcery, na tyto nechť připadne dědictví stejným způsobem: kdyby ani jich nebylo, dědictví nechť připadne nejbližším účastníkům nedílu („dědicům“).

Čl. 21/ Kdo by přešel celní čáru, aniž dostal od celníka povolení a aniž zaplatil clo, ať se netrestá jinak než dvojnásobnou celní povinností a kromě toho ať zaplatí pokutou 60 denárů.

Čl. 29/ Dále, soudce nikdy nemá soudit sám, nýbrž v přítomnosti kastelána nebo několika urozených: a když soudí vladař nemá chodit na radu ven ze soudu, nýbrž nechť soudí zasedaje s vojáky (=hradskými družiníky).

Čl. 31/ A soudce nebo vladař nechť konají soud vždy z rána a nikdy v hodině odpolední.

V textu vyznač následující:

- Znaménkem + články, které ti přijdou velmi důležité
- Znaménkem – články, se kterými nesouhlasíš
- Znaménkem ? pokud je zde článek, kterému nerozumíš
- Podtrhni slova, kterým nerozumíš nebo neznáš jejich význam

Otázky a úkoly:

1. V jakém kontextu zde figuruje král Přemysl Otakar I.?
2. Jak na tebe působí obsah zákoníku? Jakým způsobem podle tebe lid tyto zákony přijal?
3. Jaké oblasti života/práva (obecně) jsou tímto zákoníkem upraveny?

¹ Listinný originál, jímž Přemysl Otakar I. 17. března 1229 v Brně potvrdil Konrádova statuta, uložen v Moravském zemském archivu v Brně, G 1, č. 176. Listinu vydal A. Boček in: Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae, II, Olomouc 1839, s. 209-212. Latinský text i použitý překlad V. Vaněčka in PRAMENY K DĚJINÁM STÁTU A PRÁVA V ČESKOSLOVENSKU, (vyd. V. Vaněček, K. Malý a kol.), Praha 1967, s. 40-48.

1) Na základě vašich znalostí z hodin dějepisu, zkuste přeložit² krátký úryvek do češtiny a určit:

- 1) O čem úryvek pojednává
- 2) O kterých dvou postavách mluví
- 3) Kdy byl text napsán.

Otakarus, qui et Přemysl, Boemorum rex, *jura* zupanorum et nobilium omnium *atque vulgo totius* provinciae Brunensis, ut a Conrado duce, *ab aliis aut a se ipso* sunt statuta, ratihabet et observari mandat. Actum in Bruna XVI. Kalendas Aprilis 1229. ³

2) Listina byla vydána dne 17. března 1229. Odpovídá to vaší odpovědi v předchozí otázce? Pokud ne, proč?

3) Ve velkém množství výkladů Konrádových statut je zmiňován první článek jako zásadní. Proč je podle vás zmiňován?

Čl. 1/ Všechny nemovitosti, které urození muži jak vyšší, tak nižší za času vévody Konráda drželi, dodnes beze sporu spravedlivě a pokojně, nechť drží nadále v dobrém pokoji a míru.

4) Přečti si poslední článek statut a zamysli se, zda neznáš jiný dokument, ve kterém by se o podobné věci také pojednávalo. Kdo tento dokument vydal a kdy?

Čl. 39/ K tomu všichni společně nechť mají krčmy.

² Slova označená *kurzívou* není nutné překládat.

³ Lat. Observare – dodržovat, zachovávat
Župan – pán úřadu, župy

5) Podle následujících ukázek zákoníku zkus určit, kterými právními odvětvími či oblastmi běžného života se zákoník zabýval.

Čl. 12/ Zloději ať jsou trestáni rovným trestem jako jejich společníci a nadřžovači.

Čl. 14-15/ Jsou-li tajně uzmuty některé věci, oděv nebo jiné takové, to ať se soudu neoznamuje, avšak je-li tajně uzmut býk nebo dobytče, to ať se soudu oznamuje. A když je někdo zraněn přicházeje z trhu nebo odjinud, to ať se soudu oznamuje.

Čl. 16/ Když je při krádeži nějaký urozený muž chycen a oběšen a nemá potomstvo, jeho nemovitosti spadnou na krále, i jestliže je někdo chycen při krádeži zjevné; jeho žena má třetinu.

Čl. 18/ Kdyby někdo neměl syny nebo syna a měl dcery, na tyto nechť připadne dědictví stejným způsobem: kdyby ani jich nebylo, dědictví nechť připadne nejbližším účastníkům nedílu („dědicům“).

Čl. 21/ Kdo by přešel celní čáru, aniž dostal od celníka povolení a aniž zaplatil clo, ať se netrestá jinak než dvojnásobnou celní povinností a kromě toho ať zaplatí pokutou 60 denárů.

Čl. 25/ Na obecné volání, které se lidovým jazykem nazývá nestojte, není nikdo povinen běžet, ledaže by to chtěl udělat z vlastní vůle.

Čl. 27/ Kdyby stopy věci z krádeže mizely u nějaké vesnice, tato vesnice ať se nijak netrestá z podnětu této krádeže.

Čl. 29/ Dále, soudce nikdy nemá soudit sám, nýbrž v přítomnosti kastelána nebo několika urozených: a když soudí vladař nemá chodit na radu ven ze soudu, nýbrž nechť soudí zasedaje s vojáky (=hradskými družiníky).

Čl. 31/ A soudce nebo vladař nechť konají soud vždy z rána a nikdy v hodině odpolední.

Čl. 38/ V tom všem činí výjimku výsady zbožných mužů, knížaty udělená a práva kleriků s kostelními nadáními, jimiž se řídí podle práva kanonického.

ZLATÁ BULA SICILSKÁ (1212, 26. září)

Fridrich, z boží milosti volený císař římský a po všechny časy rozmnožitel, král Sicílie, vévoda Apulie a kníže Capue.

Proto my, přihlízejíce k přeslavným službám oddanosti, které veškerý lid Čechů od dávného času věrně i oddaně prokazoval císařství římskému, a že jejich jasný král Otakar od začátku mezi jinými knížaty, zvláště před ostatními, nás zvolil císařem a při naší volbě ustavičně a užitečně setrval; jako milý náš strýc, zbožné paměti král Filip, učiniv poradu se všemi knížaty, ustanovil svým privilegiem, i my jej králem ustanovujeme a potvrzujeme, a tak posvátné a důstojné ustanovení schvalujeme a České království svobodně a beze všeho vymáhání peněz i obvyklé spravedlnosti dvora našeho jemu a jeho nástupcům na věky propůjčujeme. Chtějíce, aby kdokoli od nich bude zvolen králem, k nám nebo našim nástupcům přijel a náležitým způsobem odznaky královské přijal. Také povolujeme, aby on a jeho nástupcové drželi všechny hranice, které zmíněnému království patří, ať by jakkoli byly odcizeny. Také jemu a jeho dědicům úplně povolujeme právo a moc potvrzovati biskupy jeho království... Ustanovujeme potom z nadbytku naší štědrosti, že řečený jasný král nebo jeho dědicové nejsou povinni choditi na žádný náš sněm, než který bychom svolali do Bamberka nebo do Norimberka. Pokud bychom nařídili konat sněm v Merseburku, jen tehdy jsou povinni přijíti, jestliže kníže polský, jsa pozván, přijde...

Dáno ve vznešeném městě Basileji rukou místoprotonotáře Oldřicha dvacátého šestého září šťastně. Amen.

(J. Žemlička, Zlatá bula sicilská, Praha 1987, s. 29)

Otázky k textu:

1. Kdo nechal sepsat listinu?

.....

2. V jakém roce byla sepsána?

.....

3. Napiš tři práva, která získal český král.

a)

b)

c)

4. Kterých sněmů se musel český král účastnit?

a)

b)

c)

5. V jakém městě byla listina vydána a ve které zemi se dnes toto město nachází?

.....

6. Co je to bula?

.....

ČTYŘI ARTIKULY PRAŽSKÉ

Čtyři pražské artikuly, též pražské články, je název [husitského](#) politického a věroučného programu, jenž si dal za cíl nápravu [církvě](#) a křesťanské společnosti, jediného, na němž se shodla pražská a táborská strana. Za autora je často pokládán [Jakoubek ze Stříbra](#) a text pochází z roku [1419](#). Konečné slovo v jednání měla [pražská univerzita](#), resp. její teologická fakulta. Stalo se tak na začátku července roku [1420](#) v [Praze](#), v době jejího obležení vojsky krále [Zikmunda Lucemburského](#), kdy umírnění husité spolupracovali s [radikály Jana Želivského](#) na obraně města.

Co jsou čtyři pražské artikuly?

Jaký mají cíl?

Z jakého roku text pochází?

Najprvé: aby slovo Božie po království Českém svobodně a bez překážky od křesťanských kněží bylo zvěstováno a kázáno, jakož Spasitel náš prikazuje.

(...)

Druhé: aby velebná svátost těla a krve Božie pod oběma způsobama chleba a vína všem věrným křesťanuom, jimž hříech smrtedlný nepřekážie, svobodně byla dávána, podlé ustavenie a prikázanie Spasitele (Math. 26,26- 28txt; Marci 14,22-24txt; Lucae 22,17-20txt), jenž die: Vezmíte a jezte, toť jest tělo mé, a Píte z toho všichni, toť jest krev má nového poručenstvie, jenž za mnohé vylita bude.

(...)

Třetí, že mnozí kněžie a mnišie světským právem panují nad velikým zbožím tělesným, proti prikázání Kristovu a na prikazu svému úradu kněžskému a k veliké škodě pánóm stavu světského: aby takovým kněžím to neřádné panovanie odjato a staveno bylo, a aby podlé Čtenie nám příkladně živi byli a navedeni k stavu Kristovu a apoštolskému.

(...)

Čtvrté, aby všichni hříechové smrtedlní a zvláště zjevní a jiní neřádové zákonu Božiemu odporní řádem a rozumně od těch, jenž úrad k tomu mají, v každém stavu byli stavováni a kažení, a zlá a křivá pověst o tejto zemi aby vyčištěna byla, a tak aby se obecné dobré dálo království a jazyku Českému. (...) Pakli by kdo co zlého, bludného, hanebného aneb nečistého o nás psal, nebo pravil a na nás cpal, žádáme a prosíme, aby takému nebylo věřeno, jakožto tomu, jenž z nepřiezni a nelásky křivdu mluví, a jako křivému a falešnému svědku. Nebo to

před Pánem Bohem i přede vším světem směle vyznáváme: že dálibuoh v srdci našem jiného úmysla není, než vsí naší mocí, silú i statkem jest slúžiti a slíbíti se Panu Jezu Kristu, a jeho zákon a přikázanie vésti a plniti, jakož na každého dobrého křesťana slušie.

Z textu vypište čtyři hlavní body programu tak, jak je chápete vy:

- 1)
- 2)
- 3)
- 4)

95 TEZÍ MARTINA LUTHERA

21. *Mýlí se hlasatelé odpustků, kteří tvrdí, že papežským odpustkem je člověk zbaven a osvobozen od jakéhokoliv trestu. Ti, kteří předstírají, že duše vyjde z očištky, jakmile zazní groš ve skřínce, hlásají lidský tlach.*
32. *Ti, kdož se domnívají, že jim odpustkový list zaručuje spásu, půjdou k čertu i se svým mistrem.*
36. *Každému křesťanu, který cítí skutečnou lítost a zármutek nad svými hříchy, dostává se odpuštění muk a provinění, což mu náleží i bez odpustkových listů*
43. *Křesťany máme poučovati o tom, že ten, kdo dává chudému nebo půjčuje potřebnému, činí lépe, než kdyby si koupil odpustek.*
50. *Křesťany máme učiti: kdyby papež věděl, jaký nátlak činí hlasatelé odpustků a co tropí, tu by chtěl raději, aby chrám sv. Petra shořel na popel, než aby byl postaven z kůže, masa a kostí jeho oveček.*
71. *Nechť je proklet ten, kdo mluví proti pravdě o papežských odpustcích.*
72. *Nechť je ale požehnán ten, kdo chrání před chtivostí a zvlí prodavačů odpustků.*
79. *Říkati, že kříž, opatřený znakem papežským, má stejnou moc jako kříž Kristův, je rouháním proti bohu.*

Otázky k textu:

- 1) Kdo si myslíte, že mohl napsat tyto teze? (sedlák, rolník, mnich...) Svůj názor zdůvodněte.
- 2) Co autor tezí především kritizuje?
- 3) Co soudí o těch, kteří podporují prodej odpustků?
- 4) Kdo ve svých kázáních kritizoval prodej odpustků 100 let před tímto autorem?
- 5) Co podle autora tezí přináší křesťanům opravdové odpuštění?
- 6) Jaký je vztah autora tezí k papeži?
- 7) Co by podle autora textu měl udělat papež, kdyby viděl, jakým způsobem se vybírají odpustky? Jaká si myslíte, že byla realita?
- 8) Proč autor zmiňuje chrám sv. Petra? Kdy začala jeho stavba a kde se nachází?
- 9) K čemu ve svých tezích autor vyzývá?
- 10) Jaký cíl mohl autor vydáním těchto tezí sledovat?
- 11) Jak na vydání tezí mohla reagovat církev?

TOLERANČNÍ PATENT⁴

Popis dokumentu: „Zásadní rozhodnutí o toleranci a směrnice, podle nichž mělo postavení nekatolíků býti upraveno, obsahuje list císaře Josefa II. dvorské kanceláři ze dne 13. října 1781. Přesné znění patentu, to jest oběžníku dvorské kanceláře zemským vládám, nařizujícího vyhlášení tolerance, bylo však ve státní radě stanoveno teprve dne 20. října a expedováno o několik dní později; oběžník tento byl však rovněž opatřen datem 13. října. Dolejší znění Tolerančního patentu, jak byl upraven ve státní radě, vyjímáme z knížky Gustava Franka: *Toleranční patent* (ve Vídni 1881), str. 28-31, při čemž jsme překlad na některých místech podrobili opravě.“

Veškerým c. k. zemským úřadům. Milí věrní!

Přesvědčení jednak o škodlivosti všeho nátlaku na svědomí a jednak o velikém užitku, kterýž pro náboženství a stát z pravé křesťanské tolerance pochází. Viděli jsme se pohnuti vyznavačům augšpurského a helvetského náboženství, pak nesjednoceným Řekům⁵ povoliti všude soukromé vykonávání jejich náboženství bez ohledu na to, zdali kdy stávalo, nebo kdy zavedeno bylo čili nic. Katolickému náboženství samojedinému zůstatí má přednost veřejného náboženského vykonávání, obojímu protestantskému náboženství však, jakož již stávajícímu nesjednocenému řeckému, má na všech místech, kde se to podle níže uvedeného počtu lidí a podle možnosti obyvatel učiniti dá a kde nekatolíci práva veřejného vykonávání náboženství nepožívají, soukromé vykonávání dovoleno býti. Zejména pak svolujeme k tomu:

Za prvé: Aby nekatolíci poddaní, kde 100 rodin žije, byť i v místě modlitebny anebo duchovního správce nebydleli, nýbrž část jich byla vzdálena několik hodin, směli sobě vystavěti vlastní modlitebnu a mimo to školu: vzdálenější pak do nejbližší, avšak v c. k. dědičných zemích se nacházející modlitebny, kolikrátkoli by chtěli, se vypraviti mohou, též jejich duchovní z dědičných zemí svých domácích víry navštěvovati a jim i nemocným potřebným vyučováním, duchovním a tělesným potěšením přisluhovati, však nikdy, pod uvarováním nejtěžší odpovědnosti, nemají překážeti, aby tím nebo oním dožádaný katolický duchovní povolán nebyl. Co se týče modlitebny, nařizujeme výslovně, aby kde toho ještě není, taková modlitebna neměla žádného zvonění, žádných zvonů, věží ani veřejného vchodu z ulice, jenž by představoval chrám, jinak však mohou ji vystavět z jakékoli hmoty chtějí⁶, též posluhování jejich svátostmi⁷ a vykonávání služeb Božích jak v místě samém, tak přenášením jich nemocným v příslušných filiálkách, potom veřejné pohřby s průvodem jejich duchovního mají být úplně dovoleny.

⁴ Zde označení pro úřední písemnost, kterou se zveřejňuje rozhodnutí panovníka (z latinského patens, tj. = „otevřený“, „veřejný“).

⁵ Míněni jsou členové pravoslavných (ortodoxních) církví, kteří na rozdíl od vyznavačů řeckokatolické církve (uniatů) neuznávají nejvyšší autoritu papeže.

⁶ V horních Uhrách (dnes na Slovensku) mohly být dosud stavěny tzv. artikulární chrámy evangelických církví jen ze dřeva.

⁷ V katolické církvi se tak nazývá jeden ze sedmi posvátných úkonů k udílení milosti věřícím (např. křest, poslední pomazání atd.)

Za druhé: Zůstavuje se jim na vůli, aby ustanovili své vlastní učitele, kteříž od sborů vydržování býti mají, na které však naše tamější školní ředitelství má dohlížet, co se vyučovacího způsobu a pořádku týče. Podobně povolujeme:

Za třetí: Nekatolickým obyvatelům nějakého místa, jestliže své duchovní správce sami vydrží, volbu jich, kdyby to však na sebe vrchnosti chtěly vzít, musily by ovšem požívatí práva prezentačního⁸; potvrzení vyhradzujeme si však tím způsobem, že kde se protestantské konzistoře⁹ nacházejí, toto potvrzení jimi, a kde jich není, buďto protestantskými konzistořemi trvajícými již na Těšínsku anebo v Uhrách uděleno býti má, pokud by toho okolností nevyhledávaly, aby v zemích byly zřízeny vlastní konzistoře.

Za čtvrté: Štolní poplatky¹⁰ zůstanou, jako ve Slezsku, vyhrazeny řádnému faráři.

[...]

Za šesté: Od dávání dosud obvyklých reverzů¹¹ při sňatcích ze strany nekatolíků v příčině vychování jejich dětí v římsko-katolickém náboženství má se od nynějška úplně upustiti, poněvadž při katolickém otci všechny dítky, jak mužského, tak ženského rodu, mají být vychovány beze všeho dotazování v katolickém náboženství, což se za přednost **panujícího** náboženství pokládá, kdežto naproti tomu při protestantském otci a katolické matce dítky pohlaví následovati mají.

Za sedmé: Nekatolíci by mohli příště dispensací¹² býti připuštěni ke koupi domů a statků, k právu měšťanskému a mistrovskému, k akademickým hodnostem a civilním službám a nemají býti přidržováni k žádnému jinému způsobu přísahání než tomu, jež se s jejich náboženskými zásadami srovnává, ani k obcování průvodům nebo služebnostem panujícího náboženství, leč by samí chtěli. Také se má bez ohledu na rozdíl náboženství při všech volbách a všelikém propůjčování služeb, jak se u Našeho vojska denně a beze vší závady a s velikým prospěchem děje, zevrubný zřetel vzíti jedině na poctivost a způsobilost uchazečů, pak na jejich křesťanské a mravní obcování. [...] Toto Naše nejvyšší rozhodnutí oznámíte krajským úřadům, městským radám a panstvím zvláště tištěnými oběžníky, kterých větší počet než obyčejně jindy vydán býti má, tamním nakladatelským knihtiskařům pak dáte povolení, aby každému, kdo jich žádá, takové tištěné oběžníky vydati směli a tak dostatečné rozšíření i v jiných zemích zmnožili.

Ve Vídni dne 13. října 1781

Zdroj: MELMUKOVÁ, Eva. *Patent zvaný toleranční*. 2., dopl. vyd. Neratovice: Verbum, 2013, str. 42 (úvodní popis), 44-47 (samotný text).

⁸ Právo patrona (ochránce kostele, většinou jeho zakladatele) navrhnout na jmenování řádně svěceného duchovního na uprázdněný církevní úřad.

⁹ Poradní sbor, v případě protestantských církví nejvyšší autorita v církevních záležitostech a otázkách.

¹⁰ Poplatky za některé církevní úkony (např. za udělování svátostí a pohřby).

¹¹ Závazná písemná prohlášení.

¹² V právu: prominutí, zproštění, osvobození od nějakého zákonného předpisu. Zde přibližně ve smyslu „zvláštním povolením“.

Otázky k textu:

1. Jaké motivy mohly vést Josefa II. podle textu k vydání tolerančního patentu?
2. Porovnej postavení katolické a „trpěných“ protestantských církví v českých zemích podle textu. Z jakého důvodu se používá například u nově povolených konfesí pojem „modlitebna“ a ne „kostel“?
3. Proč bylo vydání tolerančního patentu pro členy dvou výše jmenovaných nekatolických církví v českých zemích tak významné přes všechna omezení a přes výslovně zmíněnou dominantní roli katolické církve?
4. Jak se mohlo promítnout toto nařízení do každodenního života nekatolického věřícího?
5. Čím se odlišuje dnešní chápání tolerance od toho, které je popsáno v tolerančním patentu?
6. Toleranční patent Josefa II. bývá označován za důležitý milník na cestě k dosažení úplné svobody svědomí a svobody náboženského vyznání, tedy dvou základních práv, které jsou dnes garantovány občanům Ústavou ČR. Proč v souvislosti s tolerančním patentem nemůžeme ještě hovořit o udělení náboženské svobody v tom smyslu, jak ji chápeme dnes?

MANIFEST MÝM NÁRODŮM (1914)

Web: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/mym-narodum-28-7-1914/>

Určeno pro 9. třídu ZŠ a třetí ročník SŠ. Pracovní list lze použít pro práci jednotlivce případně pro dvojce (dobrá zkušenost). Žákům stačí vytisknout pouze **str. 2 - 3** a otázky je vhodné buď vypsát na tabuli, nadiktovat, nebo zahrnout do prezentace na PC.

Časová dotace: cca 25 minut

1. Kde a kdy byl manifest vydán?
2. Najděte pasáž, kde je oznámena válka.
3. Mezi kým je vyhlášena válka?
4. Najděte pasáž o anexi Bosny a Hercegoviny.
5. Jak se vláda R-U snažila zabránit válce?
6. Najděte pasáž o důvěře ve své vojáky.
7. Komu se zodpovídá císař za tento manifest?

Jeho c. a k. Apoštolské Veličenstvo ráčil nejmilostivěji vydati tento Nejvyšší vlastnoruční spis a manifest:

Milý hrabě Stürgkhu

Vidělo se Mi, naříditi ministru Mého domu a věcí zahraničních, aby oznámil královské srbské vládě, že mezi mocnářstvím a Srbskem nastal stav válečný. V této osudné chvíli jest mi potřebou, obrátiti se Svoje milované národy. Nařizuji vám tudíž, abyste přiložený manifest veřejně vyhlásil.

V Lázních Išlu, dne 28. července 1914

František Josef v. r.

Stürgkh v. r.

Mým národům!

Bylo mým nejrůznějším přáním, abych léta, která z Boží milosti jsou Mi ještě dopřána, mohl zasvětit dílům míru a uchránil Svoje národy před těžkými oběťmi a břemeny války.

V radě Prozřetelnosti bylo jinak rozhodnuto.

Pletichy protivníka plného nenávisti nutí Mne, abych na obranu cti Svého mocnářství, na ochranu jeho vážnosti a moci k zabezpečení jeho državy po dlouhých letech míru chopil se meče.

S nevděkem rychle zapomínajícím nastoupilo království srbské, které od prvního začátku své státní samostatnosti až do nejnovější doby od Mých předkův a ode Mne bylo chráněno a podporováno, jež před lety nastoupilo cestu otevřeného nepřátelství proti Rakousko-Uhersku.

Když Jsem po třech desetiletích pozeňnané práce míru v Bosně a Hercegovině rozšířil Svoje vladařská práva na tyto země, vyvolalo toto Moje opatření v království Srbském, jehož práva nijakým způsobem nebyla porušena, a výbuchy nevázané náruživosti a nejrozhořčenější nenávistí. Moje vláda užila tenkrát krásného práva strany silnější a žádala v nejkrajnější shovívavosti a dobrotivosti na Srbsku toliko, aby snížilo počet svého vojska na stav míru a slíbilo, že budoucně setrvá na dráze míru a přátelství.

Týmž duchem umírněnosti vedena, obmezila se Moje vláda, když Srbsko před dvěma lety nacházelo se v boji s tureckou říší, na hájení nejdůležitějších životních podmínek mocnářství. Tomuto jednání děkovalo Srbsko v první řadě, že dosáhlo účelu války.

Naděje, že Srbské království ocení shovívavost a mírumilovnost Mé vlády a že dostojí svému slovu, se nesplnila.

Stále výše šlehá plamen nenávisti proti Mně a Mému domu, stále otevřeněji vystupuje snaha nerozlučná území Rakousko-Uherska násilně odtrhnouti.

Zločinné řádění sahá přes hranice, aby na jihovýchodu mocnářství podkopalo základy státního pořádku, aby lid, jemuž Já v otcovské lásce věnuji Svoji plnou péči, zvikladlo v jeho věrnosti k panovnickému domu a vlasti, aby svedlo dospívající mládež a podněcovalo ji ke zločinným skutkům nerozumu a velezrady. Řada vražedných útoků, s rozmyslem připravované a provedené spiknutí, jehož hrozný zdar Mne a Moje věrné národy v srdce zasáhl, jest daleko viditelnou krvavou stopou oněch tajných pletich, které ze Srbska byly zahájeny a řízeny.

Tomuto nesnesitelnému řádění musí se učiniti přítrž, ustavičná vyzývavost Srbska musí se ukončiti, má-li čest a vážnost Mého mocnářství zůstatí neporušena a jeho státní, hospodářský a vojenský rozvoj býti uštěřen stálých záchvěvů.

Marně podnikla Moje vláda ještě poslední pokus, dosíci tohoto cíle prostředky míru, pohnouti Srbsko vážným napomenutím k obratu.

Srbsko odmítlo umírněné a spravedlivé požadavky Mé vlády a odepřelo dostáti povinností, jichž splnění v životě národův a států jest přirozeným a nutným základem míru.

A tak jsem nucen přikročiti k tomu, aby se moci zbraní opatřily nezbytné záruky, které mají zabezpečiti Mým státům pokoj unvitř a trvalý mír na venek.

V této vážné chvíli Jsem si plně vědom celého dosahu svého rozhodnutí a své zodpovědnosti před Všemohoucím.

Vše Jsem prozkoumal a uvážil.

S klidným svědomím nastupuji cestu, kterou Mi povinnost vykazuje.

Spoléhám na Svoje národy, kteří ve všech bouřích vždy v jednotě a věrnosti kolem Mého trůnu se seřadili a pro čest, velikost a moc vlasti k nejtěžším obětem vždy byli ochotni.

Spoléhám na statečnou, obětavým nadšením naplněnou brannou moc Rakousko-Uherska.

A důvěřuji ve Všemohoucího, že Mým zbráním dopřeje vítězství.

František Josef v. r.

Stürgkh v. r.

DUBNOVÉ TEZE (1917)

Web: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/v-i-lenin-dubnove-teze-1917/>

Určeno pro třetí ročník SŠ. Pracovní list lze použít pro práci jednotlivce případně pro dvojce (dobrá zkušenost). Žákům stačí vytisknout pouze **samotné teze** a otázky je vhodné buď vypsát na tabuli, nadiktovat, nebo zahrnout do prezentace na PC.

Časová dotace: cca 10 minut

Zadání: Najděte a vyznačte v textu

1. Navrhovaný název strany
2. Tezy, která mluví o marxismu
3. Kdy podporovat dělnicko-zemědělsko-vojenské rady
4. Politické oponenty
5. Organizaci, která vyveze revoluci do světa
6. Kým má být nahrazena policie, armáda
7. Jak se staví bolševici k současné vládě

Dubnové teze

1. *Poměr bolševiků k válce v protikladu k "revolučnímu obranářství" - vysvětlit nerozlučnou spojitost mezi kapitálem a imperialistickou válkou a dokázat, že skončit válku mírem opravdu demokratickým, ne násilným, není možno bez svržení kapitálu.*
2. *V nynější situaci v Rusku jde o přechod od buržoazně demokratické revoluce k druhé etapě revoluce, k revoluci socialistické.*
3. *Žádná podpora prozatímní vládě jako vládě buržoazní.*
4. *Taktika vůči sovětům, dokud jsou v nich bolševici v menšině - kritizovat a vysvětlovat chyby maloburžoazní politiky menševiků a eserů, aby se masy přesvědčovaly o těchto chybách na základě vlastních zkušeností.*
5. *Rozbití starého státního aparátu - nahrazení buržoazní parlamentní republiky typem státu Pařížské komuny, tj. republikou sovětů, organizovanou zdola nahoru a nahrazující policii, armádu a byrokracii všeobecným ozbrojením lidu a volitelnými úředníky.*
6. *Agrární program - okamžitá konfiskace statkářské půdy, nacionalizace veškeré půdy a převedení práva nakládat s půdou na sověty zemědělských dělníků a chudých rolníků.*
7. *Sloučení všech bank v jedinou celonárodní banku pod kontrolou sovětů.*
8. *Nebezprostřední "zavedení" socialismu, nýbrž přechod jen ke kontrole společenské výroby a rozdělování výrobků.*
9. *Úkoly strany - svolání sjezdu, změna programu na základě předchozích bodů a změna názvu strany v komunistickou.*
10. *Založení nové, revoluční Internacionály.*

Lenin

PROHLÁŠENÍ ČESKOSLOVENSKÉ SAMOSTATNOSTI

V této vážné chvíli, kdy Hohenzollernové nabízejí mír, aby zastavili vítězný postup spojeneckých armád a zabránili rozdělení Rakousko-Uherska a Turecka, a kdy Habsburkové slibují federalizaci říše a autonomii nespokojeným národům, podrobeným jejich vládě, my, československá Národní rada, uznaná vládami spojeneckými a vládou americkou za prozatímní vládu československého státu a národa, v plném souhlasu s prohlášením českých poslanců, učiněným v Praze dne 6. ledna 1918, a vědomi si toho, že federalizace a tím více autonomie neznamenají ničeho pod habsburskou dynastií, činíme a prohlašujeme toto naše prohlášení nezávislosti.

Činíme tak, poněvadž věříme, že žádný národ nemůže být nucen žít pod svrchovaností, které neuznává, a poněvadž máme vědomí a pevné přesvědčení, že náš národ nemůže se volně vyvíjet v habsburské lži-federaci, která není než novou formou odnárodňujícího se útisku, pod nímž jsme trpěli minulé tři století. Máme za to, že svoboda jest prvním požadavkem federalizace, a jsme přesvědčeni, že svobodní národové střední a východní Evropy snadno utvoří federaci, jestliže to shledají nutným.

Činíme toto prohlášení na základě našeho historického a přirozeného práva. Byli jsme samostatným státem již od sedmého století a r. 1526 jako samostatný stát, sestávající z Čech, Moravy a Slezska, spojili jsme se s Rakouskem a Uhrami v obrannou jednotu proti tureckému nebezpečí. Nikdy jsme se v této konfederaci nevzdali dobrovolně svých práv jako samostatný stát. Habsburkové porušili svou smlouvu s naším národem, nezákonně překročující naše práva a znásilňující ústavu našeho státu, kterou sami přísahali zachovat, a my proto odpíráme zůstat déle součástíkou Rakousko-Uherska v jakékoli formě.

Požadujeme pro Čechy právo, aby byli spojeni se svými slovenskými bratry ze Slovenska, kdysi součástky našeho národního státu, odtržené později od našeho národního těla a před 50 lety vtělené v uherský stát Maďarů, kteří nevyhlášeným násilím a krutým útlakem podrobených plemen pozbyli veškerého mravního a lidského práva vládnout komukoliv, kromě sobě samým.

Svět zná dějiny našeho zápasu proti habsburskému útlaku, zesílenému a v systém uvedenému dualistickým vyrovnáním Rakousko-Uherským z r. 1867. Tento dualismus je toliko nestoudnou organizací hrubé síly a vykořisťování většiny menšinou; je to politický útok Němců a Maďarů proti našemu vlastnímu národu stejně jako proti jiným slovanským a latinským národům monarchie. Svět zná historii našich práv, kterých Habsburkové sami neodvážili se popírat. František Josef uznal opětovně nejslavnostnějším způsobem svrchovaná práva našeho národa. Němci a Maďaři postavili se na odpor tomuto uznání a Rakousko-Uhersko, sklánějíc se před Pangermánou, stalo se kolonií Německa a jako jeho předvoj na východě vyvolalo poslední balkánský konflikt stejně jako nynější světovou válku, kterou Habsburkové počali sami bez souhlasu zástupců lidu.

Nemůžeme a nechceme nadále žít pod přímou nebo nepřímou vládou těch, kdo znásilnili Belgii, Francii a Srbsko, chtěli být vrahy Ruska a Rumunska, jsou vrahy desetitisíců občanů a vojínů naší krve a spoluviníky bezpočetných nevýslovných zločinů, spáchaných v této válce proti lidskosti těmito dvěma degenerovanými a neodpovědnými dynastiemi. Nechceme zůstat součástíkou státu, který nemá existenčního oprávnění a který odpíráje přijmout základní

zásady moderní světové organizace, zůstává toliko umělým, nemorálním politickým útvarem, který překáží každému hnutí, směřujícímu k demokratickému a sociálnímu pokroku. Habsburská dynastie, zatížená nesmírným dědictvím chyb a zločinů, je stálou hrozbou světového míru a my považujeme za svoji povinnost k lidstvu a civilizaci přispět k jejímu pádu a zničení.

Odmítáme svatokrádežné tvrzení, že moc dynastie habsburské a hohenzollernské je původu božského; odpíráme uznání božské právo králů. Náš národ povolal Habsburky na český trůn ze své svobodné vůle a tímtež právem je sesazuje. Prohlašujeme tímto habsburskou dynastii za nehodnou, aby vedla náš národ, a upíráme jí veškerá práva vládnout československé zemi, která, to zde nyní prohlašujeme, bude od nynějška svobodným a nezávislým lidem a národem.

Přijímáme ideály moderní demokracie a budeme k nim lnout, poněvadž to byly ideály našeho národa po staletí. Přijímáme americké zásady, jak byly stanoveny prezidentem Wilsonem: zásady o osvobozeném lidstvu, skutečné rovnosti národů a vládách, odvozujících všecku svou spravedlivou moc ze souhlasu ovládaných. My, národ Komenského, nemůžeme než přijmout tyto zásady, vyjádřené v americké deklaraci nezávislosti, v zásadách Lincolnových a v prohlášení lidských a občanských práv. Za tyto zásady proléval národ náš krev před stoletími, v památných válkách husitských, za tytéž zásady prolévá náš národ krev dnes po boku svých spojenců v Rusku, v Itálii a ve Francii.

Načrtneme jen hlavní zásady ústav československého národa: konečné rozhodnutí o ústavě samé náleží zákonitě zvoleným zástupcům osvobozeného a sjednoceného národa.

Československý stát bude republikou. Ve stálé snaze o pokrok zaručí úplnou svobodu svědomí, náboženství a vědy, literatury a umění, slova, tisku a práva shromažďovacího a petičního. Církev bude odloučena od státu. Naše demokracie bude spočívat na všeobecném právu hlasovacím: ženy budou postaveny politicky, sociálně a kulturně na roveň mužům. Práva menšiny budou chráněna poměrným zastoupením; národní menšiny budou požívat rovných práv. Vláda bude mít formu parlamentární a bude uznávat zásady iniciativy a referenda. Stálé vojsko bude nahrazeno milicí.

Československý národ provede dalekosáhlé sociální a hospodářské reformy; velkostatky budou vyvlastněny pro domácí kolonizaci; výsady šlechtické budou zrušeny. Národ náš převezme svou část předválečného státního dluhu rakousko-uherského; válečné dluhy ponecháme těm, kdo do nich zabředli.

Ve své zahraniční politice přijme československý národ plnou část odpovědnosti za reorganizaci východní Evropy. Přijímá cele demokratický a sociální princip národností a souhlasí s naukou, že veškeré úmluvy a smlouvy mají být sjednávány otevřeně a upřímně, bez tajné diplomacie.

Naše ústava postará se o účinnou, rozumnou a spravedlivou vládu, která vyloučí jakékoliv zvláštní výsady a znemožní třídní zákonodárství.

Demokracie porazila teokratickou autokracii. Militarismus je zničen – demokracie je vítězná; – na základech demokracie lidstvo bude reorganizováno. Mocnosti temnoty sloužily vítězství světla – vytoužený věk lidstva vzchází.

Věříme v demokracii – věříme ve svobodu – a ve svobodu vždy větší a větší.

Dáno v Paříži, dne 18. října 1918.

profesor T. G. Masaryk,
předseda ministerské rady a ministr financí,

generál Dr. Milan Štefánik,
ministr národní obrany,

Dr. Edvard Beneš,
ministr zahraničních věcí a ministr vnitra

Odpovězte na otázky vztahující se k textu:

- 1. Vztah Čechů k Habsburkům** – charakterizujte, uveďte důvody.
- 2. Maďaři** – charakterizujte je z československého pohledu.
- 3. Sesazení Habsburků z českého trůnu** – popište, jak je odůvodněno.
- 4. Státní zřízení nového státu** – definujte představy.
- 5. Církev v novém státě** – uveďte úmysly.
- 6. Národní menšiny** – uveďte práva, která měly mít.
- 7. Předválečné a válečné dluhy** – uveďte, jak se k nim vláda staví.
- 8. Zahraniční politika** – uveďte představy vlády o dalším směřování.

(Zdroj: <https://www.dejepis.com/dokument/prohlaseni-ceskoslovenske-samostatnosti/>)

KREV, SLZY A POT

V pátek večer jsem obdržel pověření Jeho Veličenstva vytvořit novou vládu. Bylo zjevným přáním a vůlí parlamentu a národa, že by měla být vystavěna na co nejširší základně a zahrnovat všechny strany, ty, které podporovaly minulou vládu, a také strany opoziční. ... Nyní vyzývám Sněmovnu veškerou vahou svého jména, aby vyjádřila svůj souhlas s podniknutými kroky a vyslovila nové vládě důvěru.

Vytvořit vládu této důležitosti a komplexnosti je samo o sobě vážným závazkem, ale musíme si uvědomit, že stojíme na prahu jedné z největších bitev historie, angažujeme se na mnoha místech v Norsku a Holandsku, že musíme být připraveni ve Středomoří, že pokračuje letecká bitva, a že musí být vykonáno ještě mnoho příprav zde, doma. Za této krize mi doufám bude prominuto, když během dne neoslovím Sněmovnu. Doufám, že všichni mí přátelé a kolegové, či bývalí kolegové, které postihne tato politická rekonstrukce, že všichni ji přijmou, všechno přijmou, i přes nedostatek obvyklých procedur, bez kterých je nutno jednat. Řekl bych Sněmovně, jako jsem řekl těm, kdo se stali členy nové vlády: „Nemohu vám slíbit nic než krev, dřinu, slzy a pot.“

Máme před sebou těžkou zkoušku, nejbolestnější ze všech. Máme před sebou mnoho, mnoho dlouhých měsíců boje a utrpení. Ptáte se, co je naší politikou? Odpovím: vést válku na moři, na zemi a ve vzduchu s veškerou naší mocí a veškerou silou, kterou nám Bůh může dát; vést válku proti obludné tyranii, nejtemnějšímu a nejžalostnějšímu seznamu lidských zločinů v dějinách. To je naše politika. Ptáte se, co je náš cíl? Mohu odpovědět jediným slovem: Je to vítězství, vítězství za každou cenu, vítězství navzdory veškeré hrůze, vítězství, jakkoli dlouhá a těžká cesta k němu může vést; protože bez vítězství nepřežijeme. To si musíme uvědomit; nepřežije Britské impérium; nepřežije to vše, co Britská říše symbolizovala, nepřežijí potřeby a podněty naší doby, která nutí lidstvo, aby se hnulo kupředu, k svému cíli. Ale já se ujmu svého úkolu s optimismem a nadějí. Jsem si jist, že lidstvo nestrpí, aby naše věc neuspěla. V tento čas se cítím oprávněn požadovat pomoc všech, a říkám: „Pak tedy přijďte, a postupujme společnými silami.“

1. Kdo je autorem projevu a jakou zastával funkci?
2. Kdo byl jeho předchůdcem?
3. Komu byl zřejmě projev určen?
4. Jaké události tento projev předcházely?
5. Pokuste se napsat 3 – 5 slov, která vás po přečtení projevu napadnou.
6. Jaká byla podle vás hlavní funkce projevu?
7. Vyjádřete 1 – 3 větami, co je obsahem projevu.

KOŠICKÝ VLÁDNÍ PROGRAM (5. 4. 1945)

VIII.

Strašné zkušenosti, jichž se Češi a Slováci dožili s německou a maďarskou menšinou, které se z velké části staly povolným nástrojem dobytčnické politiky proti republice zvenčí a z nichž se zejména českoslovenští Němci propůjčili přímo k vyhlazovacímu tažení proti českému a slovenskému národu, nutí obnovené Československo k hlubokému a trvalému zásahu. Republika nechce a nebude postihovat své loajální německé a maďarské občany a zejména ne ty, kteří i v dobách nejtěžších zachovali k ní věrnost, s viníky však bude postupovat přísně a neúprosně, jak to vyžaduje svědomí našich národů, svatá památka nesčetných našich mučedníků, klid a bezpečnost budoucích pokolení. Vláda se proto bude přidržovat těchto pravidel:

Z občanů Československé republiky německé a maďarské národnosti, kteří měli československé státní občanství před Mnichovem 1938, bude státní občanství potvrzeno a event. návrat do republiky zajištěn u antinacistů a antifašistů, u těch, kteří vedli už před Mnichovem aktivní boj proti Henleinovi a proti maďarským iredentistickým stranám a za Československou republiku, kteří po Mnichově a po 15. březnu byli německou a maďarskou státní mocí pro svůj odpor a boj proti tamnímu režimu a za věrnost k Československé republice pronásledováni a uvrženi do žalářů a koncentračních táborů anebo kteří museli před německým a maďarským terorem uprchnout za hranice a tam se účastnili aktivního boje za obnovení Československa.

IX.

(...) Zvláštní opatření provede vláda v zájmu toho, aby bylo zajištěno souzení a potrestání zrádců, kolaborantů a fašistických živlů z řad českého a slovenského národa. Ve spojení s národními výbory budou všude uvedeny v činnost mimořádné lidové soudy, přičemž jejich příslušnost bude určena místním okruhem a povahou provinění. Pro zvláštní případy týkající se známých a zvláště odpovědných provinilců bude zřízen Národní soud v českých zemích a na Slovensku. Pro trestní stíhání zrádců a kolaborantů budou všeobecně sloužit za podklady ustanovení dekretu prezidenta republiky o potrestání válečných zločinců. (...)

XVI.

Nastupujíc svůj odpovědný úřad na domácí půdě, nová vláda nemůže našemu lidu zatajit, že cesta ke konečnému osvobození celé republiky a k zaléčení hlubokých ran, zasazených našim národům sveřepým nepřitelem a podlými zrádci, bude ještě těžká, trnitá, plná obětí a namáhavé práce. Jedno však může nová vláda našemu lidu na té i oné straně fronty slíbit: že vláda bude podle nejlepšího vědomí a svědomí plnit převzatý jí program, že se bude vždy a všude řídit zájmem našich národů a republiky, že nepřipustí, aby v osvobozené republice převládal kořistnický zájem příživnických jednotlivců a skupin nad zájmy národa.

Zdroj: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/kosicky-vladni-program-5-4-1945/>

KOŠICKÝ VLÁDNÍ PROGRAM (5. 4. 1945) – OTÁZKY A ÚKOLY

1.) Proti kterým menšinám chtěla vláda zasáhnout a proč?

2.) Kterých skupin obyvatel ze zmíněných menšin se rozhodnutí vlády netýkalo?

3.) K čemu sloužily tzv. mimořádné lidové soudy?

4.) Slib nové vlády:

Najdi v závěru textu slib, který vláda dala svému lidu a přepiš ho vlastními slovy.

LUDVÍK VACULÍK – DVA TISÍCE SLOV

Pracovní list – 9. ročník

a) Úryvek

- Poměry v komunistické straně byly modelem i příčinou stejných poměrů ve státě. Její spojení se státem vedlo k tomu, že ztratila výhodu odstupu od výkonné moci. Činnost státu a hospodářských organizací neměla kritiku. Parlament se odnaučil rokovat, vláda vládnout a ředitelé řídit. Volby neměly význam, zákony ztratily váhu. Nemohli jsme důvěřovat svým zástupcům v žádném výboru, a když jsme mohli, nedalo se po nich zas nic chtít, protože nemohli ničeho dosáhnout. Ještě horší však bylo, že jsme už téměř nemohli důvěřovat ani jeden druhému. Osobní i kolektivní čest upadla. S poctivostí se nikam nedošlo a o nějakém oceňování podle schopností darmo mluvit. Proto většina lidí ztratila zájem o obecné věci a starala se jen o sebe a o peníze, přičemž ke špatnosti poměrů patří i to, že ani na ty peníze není dnes spolehnutí. Pokazily se vztahy mezi lidmi, ztratila se radost z práce, zkrátka přišly na národ časy, které ohrozily jeho duševní zdraví a charakter.
- **Jaké změny se ve společnosti, dle autora, udály?**

b) Úryvek

- Žádejme odchod lidí, kteří zneužili své moci, poškodili veřejný majetek, jednali nečestně nebo krutě. Je třeba vynalézat způsoby, jak je přimět k odchodu. Například: veřejná kritika, rezoluce, demonstrace, demonstrační pracovní brigády, sbírka na dary pro ně do důchodu, stávková akce, bojkot jejich dveří. Odmítat však způsoby nezákonné, neslušné a hrubé, jelikož by jich využili k ovlivňování Alexandra Dubčeka. Náš odpor k psaní hrubých dopisů musí být tak všeobecný, aby každý takový dopis, který ještě dostanou, bylo možno považovat za dopis, který si dali poslat sami.
- **Jaké možnosti odporu uvádí autor? (Vypiš či podtrhni)**

c) Úryvek

- Veliké znepokojení v poslední době pochází z možnosti, že by do našeho vývoje zasáhly zahraniční síly. Tvář v tvář všem přesílám můžeme jediné trvat slušně na svém a nezačínat si. Svě vládě můžeme dát najevo, že za ní budeme stát třeba se zbraní, pokud bude dělat to, k čemu jí dáme mandát, a své spojence můžeme ujistit, že spojenecké, přátelské a obchodní smlouvy dodržíme.
- Letošního jara vrátila se nám znovu jako po válce velká příležitost. Máme znovu možnost vzít do rukou naši společnou věc, která má pracovní název socialismus, a dát jí tvar, který by lépe odpovídal naší kdysi dobré pověsti i poměrně dobrému mínění, jež jsme o sobě původně měli. Toto jaro právě skončilo a už se nevrátí. V zimě se všechno dovíme. Tím končí toto naše prohlášení k dělníkům, zemědělcům, úředníkům, umělcům, vědcům, technikům a všem. Napsáno bylo z podnětu vědců.
- **Jak se nazývá doba, o které se zde hovoří?**
- **Kterou událost autor předvídá?**

Vypište slova v textu, kterým nerozumíte či je neznáte:

DVA TISÍCE SLOV

Pracovní list – 4. ročník SŠ

1. Kdo je autorem textu?

2. Vysvětli pojem signatář:

3. Úryvek – „Obracíme se na vás v tomto okamžiku naděje, která je však pořád ohrožena. Trvala několik měsíců, než mnozí z nás uvěřili, že mohou promluvit, mnozí však nevěří ani teď. Ale promluvili jsme už tak a tolik se odkryli, že svůj úmysl zlidštit tento režim musíme jedině dokončit. Jinak by odplata starých sil byla krutá.“

- **Do kterého období spadá tvorba manifestu, a proč se tak ono období nazývá?**

4. Úryvek – Především budeme odporovat názorům, kdyby se vyskytly, že je možné dělat nějakou demokratickou obrodu bez komunistů, popřípadě proti nim. Bylo by to nespravedlivé, ale také nerozumné. Komunisté mají vybudované organizace, v těch je třeba podpořit pokrokové křídlo. Mají zkušené funkcionáře, mají konečně pořád v ruce rozhodující páky a tlačítka. Před veřejností však stojí jejich Akční program, který je také programem prvního vyrovnání největší nerovnosti, a nikdo jiný nemá žádný stejně konkrétní program.

Žádejme odchod lidí, kteří zneužili své moci, poškodili veřejný majetek, jednali nečestně nebo krutě. Je třeba vynalézat způsoby, jak je přimět k odchodu. Například: veřejná kritika, rezoluce, demonstrace, demonstrační pracovní brigády, sbírka na dary pro ně do důchodu, stávková akce, bojkot jejich dveří. Odmítat však způsoby nezákonné, neslušné a hrubé, jelikož by jich využili k ovlivňování Alexandra Dubčeka. Náš odpor k psaní hrubých dopisů musí být tak všeobecný, aby každý takový dopis, který ještě dostanou, bylo možno považovat za dopis, který si dali poslat sami.

- **Dle předešlých znalostí a textu, vysvětli pojem „Akční program“:**

- **Jak autor vnímá osobu Alexandra Dubčeka?**

- **Kdo, podle autora, má zajistit obrodu státu?**

5. Úryvek – Veliké znepokojení v poslední době pochází z možnosti, že by do našeho vývoje zasáhly zahraniční síly. Tvář v tvář všem přesílám můžeme jedině trvat slušně na svém a nezačínat si. Svě vládě můžeme dát najevo, že za ní budeme stát třeba se zbraní, pokud bude dělat to, k čemu jí dáme mandát, a své spojence můžeme ujistit, že spojenecké, přátelské a obchodní smlouvy dodržíme. Letošního jara vrátila se nám znovu jako po válce velká příležitost. ...Toto jaro právě skončilo a už se nevrátí. V zimě se všechno dovíme. Tím končí toto naše prohlášení k dělníkům, zemědělcům, úředníkům, umělcům, vědcům, technikům a všem. Napsáno bylo z podnětu vědců.

- **Jakou událost autor předvídá?**

PROHLÁŠENÍ CHARTY 77

Dne 13. 10. 1976 byly ve Sbírce zákonů ČSSR (č. 120) zveřejněny „Mezinárodní pakt o občanských a politických právech“ a „Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech“, které byly jménem naší republiky podepsány v roce 1968, stvrzeny v Helsinkách roku 1975 a vstoupily u nás v platnost dnem 23. 3. 1976. Od té doby mají naši občané právo a náš stát povinnost se jimi řídit.

(...)

Jejich zveřejnění nám ale s novou naléhavostí připomíná, kolik základních občanských práv platí v naší zemi zatím – bohužel – jen na papíře.

Zcela iluzorní je např. právo na svobodu projevu, zaručované článkem 19 prvního paktu.

Desítkám tisíc našich občanů je znemožněno pracovat v jejich oboru jen proto, že zastávají názory odlišné od názorů oficiálních. Jsou přitom často objektem nejrozmanitější diskriminace a šikanování ze strany úřadů i společenských organizací; zbaveni jakékoli možnosti bránit se, stávají se prakticky obětí apartheidu.

Statisícům dalších občanů je odpírána „svoboda od strachu“ (preambule prvního aktu), protože jsou nuceni žít v trvalém nebezpečí, že projeví-li své názory, ztratí pracovní a jiné možnosti.

V rozporu s článkem 13 druhého paktu, zajišťujícím všem právo na vzdělání, je nesčetným mladým lidem bráněno ve studiu jen pro jejich názory nebo dokonce pro názory jejich rodičů. (...)

Uplatnění práva „vyhledávat, přijímat, rozšiřovat informace a myšlenky všeho druhu, bez ohledu na hranice, ať ústně, písemně nebo tiskem“ i „prostřednictvím umění“ (bod 2 čl. 19 prvního paktu) je stíháno nejen mimosoudně, ale i soudně, často pod rouškou kriminálního obvinění (jak o tom svědčí mimo jiné právě probíhající procesy s mladými hudebníky).¹³

Svoboda veřejného projevu je potlačena centrálním řízením všech sdělovacích prostředků i publikačních a kulturních zařízení. Žádný politický, filozofický i vědecký názor nebo umělecký projev jen trochu se vymykající úzkému rámci oficiální ideologie či estetiky nemůže být zveřejněn; je znemožněna veřejná kritika krizových společenských jevů; je vyloučena možnost veřejné obrany proti nepravdivým a urážlivým nařčením oficiální propagandy (zákonná ochrana proti „útokům na čest a pověst“, jednoznačně zaručovaná článkem 17 prvního paktu, v praxi neexistuje); lživá obvinění nelze vyvrátit a marný je každý pokus dosáhnout nápravy nebo opravy soudní cestou; (...).

Svoboda náboženského vyznání, důrazně zajišťovaná článkem 18 prvního paktu, je systematicky omezována mocenskou svévolí; oklešťováním činnosti duchovních, nad nimiž trvale visí hrozba odepření nebo ztráty státního souhlasu s výkonem jejich funkce; existenčním i jiným postihem osob, které své náboženské vyznání slovem i skutkem projevují; potlačováním výuky náboženství apod.

¹³ Otázka č. 5

Nástrojem omezení a často i úplného potlačení řady občanských práv je systém faktického podřízení všech institucí a organizací ve státě politickým direktivám aparátu vládnoucí strany a rozhodnutím mocensky vlivných jednotlivců. (...) Dostanou-li se organizace nebo občané při výkladu svých práv a povinností do rozporu s direktivou, nemohou se obrátit k nestranné instituci, protože žádná neexistuje. Tím vším jsou vážně omezena práva vyplývající z článků 22 a 21 prvního paktu (právo sdružovat se a zákaz jakéhokoli omezení jeho výkonu) i článku 25 (rovnost práva podílet se na vedení veřejných věcí a článku 26 (vyloučení diskriminace před zákonem). (...)

Další občanská práva, včetně výslovného zákazu „svévolného zasahování do soukromého života, do rodiny, domova nebo korespondence“ (čl. 17 prvního paktu), jsou povážlivě narušována také tím, že ministerstvo vnitra nejrůznějšími způsoby kontroluje život občanů, například odposlechem telefonů a bytů, kontrolou pošty, osobním sledováním, domovními prohlídkami, budováním sítě informátorů z řad obyvatelstva (získávaných často nepřipustnými hrozbami nebo naopak sliby). Často přitom zasahuje do rozhodování zaměstnavatelů, inspiruje diskriminační akce úřadů a organizací, ovlivňuje justiční orgány a řídí i propagandistické kampaně sdělovacích prostředků. Tato činnost není regulována zákony, je tajná a občan se proti ní nemůže nijak bránit.

V případech politicky motivovaného trestního stíhání porušují vyšetřovací a justiční orgány práva obviněných a jejich obhajoby, zaručovaná článkem 14 prvního paktu i čs. zákony. Ve věznicích se s takto odsouzenými lidmi zachází způsobem, který porušuje lidskou důstojnost vězňů, ohrožuje jejich zdraví a snaží se je morálně zlomit.

Obecně je porušován i bod 2 článku 12 prvního paktu, zaručující občanům právo svobodně opustit svou zemi; pod záminkou „ochrany národní bezpečnosti“ (bod 3) je toto právo vázáno na různé nepřipustné podmínky. (...)

Odpovědnost za dodržování občanských práv v zemi padá samozřejmě především na politickou a státní moc. Ale nejen na ni. Každý nese svůj díl odpovědnosti za obecné poměry, a tedy i za dodržování uzákoněných paktů, které k tomu ostatně zavazují nejen vlády, ale i všechny občany.

Pocit této spoluodpovědnosti, víra ve smysl občanské angažovanosti a vůle k ní, i společná potřeba hledat její nový a účinnější výraz přivedly nás k myšlence vytvořit CHARTU 77, jejíž vznik dnes veřejně oznamujeme.

CHARTA 77 je volné, neformální a otevřené společenství lidí různých přesvědčení, různé víry a různých profesí, které spojuje vůle jednotlivě i společně se zasazovat o respektování občanských a lidských práv v naší zemi i ve světě. Těch práv, která člověku přiznávají oba uzákoněné mezinárodní pakty, Závěrečný akt helsinské konference, četné další mezinárodní dokumenty proti válkám, násilí a sociálnímu i duchovnímu útisku, a která souhrnně vyjadřuje Všeobecná deklarace lidských práv OSN.

(...)

CHARTA 77 není organizací, nemá stanovy, stálé orgány a organizačně podmíněné členství. Patří k ní každý, kdo souhlasí s její myšlenkou, účastní se její práce a podporuje ji.

CHARTA 77 není základnou k opoziční politické činnosti. (...) Nechce tedy vytyčovat vlastní program politických i společenských reforem či změn, ale vést v oblasti svého působení konstruktivní dialog s politickou a státní mocí (...).

Svým symbolickým jménem zdůrazňuje CHARTA 77, že vzniká na prahu roku, který byl prohlášen rokem práv politických vězňů a v němž má bělehradská konference zkoumat plnění závazků z Helsinek. Jako signatáři tohoto prohlášení pověřujeme prof. dr. Jana Patočku. Dr. Sc., dr. h. c., Václava Havla a prof. dr. Jiřího Hájka Dr. Sc. úlohou mluvčích CHARTY 77. Tito mluvčí ji plnomocně zastupují jak před státními a jinými organizacemi, tak i před naší a světovou veřejností a svými podpisy zaručují autenticitu jejich dokumentů. V nás i v našich občanech, kteří se připojí, budou mít své spolupracovníky, kteří se s nimi zúčastní potřebných jednání, ujmou se dílčích úkolů a budou s nimi sdílet veškerou odpovědnost.

Věříme, že CHARTA 77 přispěje k tomu, aby v Československu všichni občané pracovali a žili jako svobodní lidé.

- 1) Rozděľ text podle jeho obsahu na 3 – 5 částí a jednotlivé části pojmenuj tak, abys vystihl jejich obsah.
- 2) Ve velké části textu se odkazuje na určitý mezinárodní dokument.
 - a. Vyhledej v textu, jak se dokument jmenuje.
 - b. Vyhledej na internetu informace o jeho vzniku a obsahu. (Podepsaly ho státy východního i západního bloku? Jsou hlavním tématem dokumentu lidská práva? Jaká další témata obsahuje? ...)
- 3) Vyznač v textu, která práva jsou podle CHARTY 77 v Československu omezována, nebo dokonce porušována.
- 4) Je možné Chartisty označit za zakladatele politického hnutí?
 - a. Uveď proč ano, nebo proč ne.
- 5) Vyhledej na internetu, na jaký „proces s mladými hudebníky“ CHARTA 77 na první straně odkazuje.

CHARTA 77

Text 1

Jsme šťastni, že veškerým svým úsilím se včleňujeme do širší, internacionální rodiny. Jsme šťastni, že v tomto úsilí jdeme bok po boku s umělci Sovětského svazu a ostatních socialistických zemí, s nimiž máme společný cíl rozvoje socialistického života. Nacházíme dobré přátele mezi umělci a pokrokovými lidmi různých kontinentů, s nimiž nás spojují myšlenky skutečného humanismu, schopného zajistit práci, svobodu a životní jistoty, materiální i duchovní potřeby ne vyvolené hrstce, ale milionům lidí. Proto si - ve shodě se Závěrečným aktem helsinské konference podáváme ruce přes hranice zemí a kontinentů, vědomi si toho, že skutečné umění, skutečná kultura má pomáhat kupředu jednotlivým národům i lidstvu, má vytvářet porozumění mezi lidmi různých zemí, získávat je pro humanistickou perspektivu míru a vzájemné spolupráce v zájmu šťastného lidského života. Proto však také pohrdáme těmi, kdo v nezkratné pýše ješitné nadřazenosti, sobeckém zájmu nebo dokonce za mrzký peníz se kdekoli na světě - a také u nás se našla skupinka takových odpadlíků a zrádců - odtrhnou a izolují od vlastního lidu, jeho života a skutečných zájmů a s neúprosnou logikou se stávají nástrojem antihumanistických sil imperialismu a v jejich službě hlasateli rozvratu a nesvářů mezi národy. Vývoj nás přesvědčuje, že duch míru a spolupráce ve světě sílí, že právě skutečná kultura je jedním z nejučinnějších prostředků dorozumění mezi lidmi a že každé umělecké dílo spjaté se životem a světlou budoucností člověka je holubicí humanistického poselství klidu všech kontinentů

Otázky a úkoly k textu 1:

1. Zakroužkuj slova, která jsou pro tebe neznámá. Najdi jejich význam na internetu.
2. K čemu se země zavázali na helsinské konferenci?
3. Jaké politické orientace jsou autoři? Proč si to myslíš?
4. Proč tento dokument asi vznikl?

Text 2

Desítkám tisíc našich občanů je znemožněno pracovat v jejich oboru jen proto, že zastávají názory odlišné od názorů oficiálních. Jsou přitom často objektem nejrozmanitější diskriminace a šikanování ze strany úřadů i společenských organizací; zbaveni jakékoli možnosti bránit se, stávají se prakticky obětí apartheidu. Statisícům dalších občanů je odpírána „svoboda od strachu“ (preambule prvního aktu), protože jsou nuceni žít v trvalém nebezpečí, že projeví-li své názory, ztratí pracovní a jiné možnosti. V rozporu s článkem 13 druhého paktu, zajišťujícím všem právo na vzdělání, je nesčetným mladým lidem bráněno ve studiu jen pro jejich názory nebo dokonce pro názory jejich rodičů. Bezpočet občanů musí žít ve strachu, že kdyby se projevíli v souladu se svým přesvědčením, mohli by být buď sami nebo jejich děti zbaveni práva na vzdělání. Uplatnění práva „vyhledávat, přijímat, rozšiřovat informace a myšlenky všeho druhu, bez ohledu na hranice, ať ústně, písemně nebo tiskem“ i „prostřednictvím umění“ (bod 2 čl. 19 prvního paktu) je stíháno nejen mimosoudně, ale i soudně, často pod rouškou kriminálního obvinění (jak o tom svědčí mimo jiné právě probíhající procesy s mladými hudebníky). Svoboda veřejného projevu je potlačena

centrálním řízením všech sdělovacích prostředků i publikačních a kulturních zařízení. Žádný politický, filozofický i vědecký názor nebo umělecký projev jen trochu se vymykající úzkému rámci oficiální ideologie či estetiky nemůže být zveřejněn; je znemožněna veřejná kritika krizových společenských jevů; je vyloučena možnost veřejné obrany proti nepravdivým a urážlivým nařčením oficiální propagandy (zákonná ochrana proti „útokům na čest a pověst“, jednoznačně zaručovaná článkem 17 prvního paktu, v praxi neexistuje); lživá obvinění nelze vyvrátit a marný je každý pokus dosáhnout nápravy nebo opravy soudní cestou; v oblasti duchovní a kulturní tvorby je vyloučena otevřená diskuse. Mnoho vědeckých a kulturních pracovníků i jiných občanů je diskriminováno jen proto, že před lety legálně zveřejňovali či otevřeně vyslovovali názory, které současná politická moc odsuzuje. Svoboda náboženského vyznání, důrazně zajišťovaná článkem 18 prvního paktu, je systematicky omezována mocenskou svévolí; oklešťováním činnosti duchovních, nad nimiž trvale visí hrozba odeřnění nebo ztráty státního souhlasu s výkonem jejich funkce; existenčním i jiným postihem osob, které své náboženské vyznání slovem i skutkem projevují; potlačováním výuky náboženství apod.

Otázky a úkoly k textu 2:

1. Zakroužkuj slova, která jsou pro tebe neznámá. Najdi jejich význam na internetu.
2. Proč autoři použili pojem apartheidu v tomto textu?
3. Jaké politické orientace jsou autoři? Proč si to myslíš?
4. Na co se snaží autoři svým textem upozornit?

Společné otázky a úkoly:

1. Porovnej oba texty. Co mají společného a v čem se liší?
2. Který byl napsán dříve? Proč?
3. O jaké dokumenty by se mohlo jednat?